

Liviu Rebreanu

RĂSCOALA

CUPRINS

Volumul I	
SE MIȘCĂ ȚARA!	
Capitolul I RĂSĂRITUL	9
Capitolul II PĂMÂNTURILE	55
Capitolul III FLĂMÂNZII	97
Capitolul IV LUMINILE	144
Capitolul V FRIGURI	186
Capitolul VI VESTITORII	225

Volumul II	
FOCURILE	
Capitolul VII SCÂNTEIA	263
Capitolul VIII FLĂCĂRI	296
Capitolul IX FOCUL	348
Capitolul X SÂNGELE	390
Capitolul XI PETRE PETRE	427
Capitolul XII APUSUL	477

VOLUMUL I

SE MIȘCĂ ȚARA!

Capitolul I

RĂSĂRITUL

1

— D-voastră nu cunoașteți țăranul român, dacă vorbiți aşa! Ori îl cunoașteți din cărti și din discursuri, și atunci e mai trist, vi-l închipuiți martir, când în realitate e numai rău și prost și leneș!

Ilie Rogojinaru sfârși gâfâind de convingere. Își șterse chelia sfâtoasă cu o batistă mare tărcată și își smuci mustața groasă-pleoștită din care câteva fire i se încurcaseră, supărându-l, în colțurile gurii. Era arendașul moșiei Olena-Dolj. Slăninios și burtos, cu gât de taur și capul rotund, avea niște ochi căprui săltăreți și o figură jovială, parcă pornită mereu numai spre bucurii.

Se uită la tovarășii de compartment, văzu că nu i-a convins și continuă să gâfăie mai tare. Atunci Simion Modreanu, director în Ministerul de Interne, îmbrăcat cu multă cochetărie, tuși ușor să-și dreagă glasul și rosti sentențios:

— Domnul meu... domnule Rogojinaru, un lucru rămâne indiscutabil: că noi toți, dar absolut toți trăim de pe urma trudei acestui țăran, aşa prost și leneș și rău cum îl categorisești d-ta!

Arendașul fu atât de uimit că nici nu mai putu răspunde. Scoase iar batista să-și răcorească tâmpalele. În clipa aceea apără conductorul trenului reclamând, cu respectul cuvenit clasei întâi, biletele pentru București. Rogojinaru se însenină ca și când i-ar fi venit mântuirea.

— Cum, șefule, sosirăm? Ei bravo! Bine-am mers, n-am ce zice...

— Adineaori am lăsat Chitila – observă conductorul, schițând un zâmbet drept răspuns la bonomia arendașului și luând biletele de la ceilalți călători.

În răstimp, dintr-un portofel ca o geantă, Rogojinaru scoase o foaie galbenă pe care o arăta conductorului cu o mândrie ostentativă:

— Poftim, șefule!... În vremurile astăzi grele se mai cârpește omul cu câte-o economie că n-o să se facă gaură în cer fiindcă un creștin merge gratis cu trenul...

Numai conductorul surâse iarăși, retrăgându-se cu degetele la cozoroc, militărește. Arendașul însă, cuprins subit de griji, se apucă să-și adune geamantanele, coșurile și legăturile pe care le răsfirase în compartiment, profitând că ceilalți nu prea aveau bagaje. Modreanu își luase mai demult pe genunchi geamantășul de piele fină cu cartea de vizită scoasă în evidență. Un căpitan de jandarmi, înalt, cu figura speriată, care se urcase numai la Găești, n-avea decât sabia și o mapă, iar Tânărul brun, cu mustățile mici, negre, rețezate englezete, își aşezase trusa de voiaj pe mescioara de la fereastra compartimentului.

Trenul duduia și fumega ca un animal apocaliptic. Directorul regretă că s-a coborât să discute cu un om atât de vulgar. Căpitanul urmărea ostenelile lui Rogojinaru cu o curiozitate plină de admirare. Tânărul, de când plecase conductorul, se uita pe fereastră wagonului în care apăruse silueta Capitalei. De-a lungul liniei răsăreau și pierdeau table cu reclame pe stâlpi anume ori pe calcane de case singuratrice. Perechile de șine se multiplicau, se apropiau, se întretăiau. Roțile pocneau tot mai des peste încrucișări, treceau de pe o linie pe alta cu o siguranță mașinală. Pe urmă se iviră suburbii murdare, case dărăpăname, ulițe desfundate, contrastând violent cu scăpirile ce vesteau mai încolo palatele.

După ce umplu cu bagajele-i prețioase locurile libere de pe canapele, după ce scoase și pe corridor vreo două coșuri ce nu mai încăpuseră înapoi, arendașul se ghiumă cum putu pe o margine, lângă un greamantan, și se adresă direct Tânărului care privea pe fereastră, reluat firul con vorbirii de adineaori:

— Si uite-ășa, domnule, cum vă spuneam, cu țărani... Pe mine mă puteți crede pe cuvânt și fără greșeală că am o experiență veche de tot în chestii de agricultură și de țărani. Sunt acumă de șaizeci de ani fără unul și din ei vreo patruzeci tot la țară i-am irosit și între săteni. Am luat-o de jos, cum se cuvine, și la treizeci de ani țineam cu arendă o moșioară de peste cinci sute de pogoane în Teleorman. Iar de atunci mi-au mai trecut câteva și mai măricele prin mâna, aşa că îmi cunosc țărani cum nu cred să-i mai cunoască mulți în țara românească. Nu zic că toți sunt ticăloși, cum zic alții, nu, Doamne ferește, sunt creștin și m-ar bate Dumnezeu. Dar mărturisesc cu mâna pe cruce: să te ferească Dumnezeu să ai nevoie de țaran, că țărani atunci te strâng de gât când te doare mai tare!

Băgă de seamă că nici chiar căpitanul nu-l mai asculta. Fiindcă tocmai și trenul începu să-și încetineze goana, își aduse iar aminte de bagaje, se sculă să treacă pe corridor să fie mai aproape de ieșire și să poată prinde negreșit un hamal și o trăsură. Din ușă se întoarse însă să-și ia rămas bun. Întinse mâna lui Modreanu, cu care venise de la Craiova împreună și socotea că se împrietenise de ajuns ca să poată găsi la dânsul un sprijin de s-ar întâmpla să aibă vreo nevoie pe la Interne. Deși cu Tânărul, care se suise la Costești, vorbise mai puțin și nici nu i se recomandase, arendașul chibzui că la despărțire trebuie să știi cu cine ai călătorit și deci îi zise încrezător:

— Îmi dai voie, domnule, sunt Ilie Rogojinaru... Mi-a părut bine că am venit împreună, cu toate că nu ne-am prea lovit în păreri.

Nu tocmai încântat, Tânărul se ridică totuși puțin și, strângând mâna întinsă, răspunse:

— Grigore Iuga.

Arendașul tresări, se întrebă și strigă:

— Iuga?... Iuga ai zis?... Te pomenești că ești chiar feciorul domnului Miron Iuga de la Amara?

— Te pomenești! surâse Tânărul intrigat puțin de entuziasmul patetic al arendașului...

— Fugi, nu mă nebuni!... D-apoi bine, boierule, eu cunosc pe conu Miron de când eram copil, aş putea zice, măcar că trebuie să fim cam de aceeași vîrstă! Că doar acum vreo douăzeci și cinci de ani am ținut o moșie numai la câteva poște de proprietatea d-voastră de la Amara. Ce mai face conu Miron? Bine, voinic, sănătos?... Strașnic om, ce să vă spun! adăogă cu mândrie, întorcându-se brusc spre căpitanul de jandarmi și Modreanu. Știi, boier sadea, nu d-ăștia de au umplut țara și târgurile! Ei, bată-te să te bată toate noroacele! urmă apoi iar către Iuga, clipind din ochi cu mare bucurie. Dar văd că sosim... Să trăiești, cucoane, și să-ți trăiască părintele că-i un om și jumătate!

Îi scutură mâna încă o dată și apucând un coșuleț la care ținea mai mult, se repezi afară, în corridor, mormăind în treacăt către căpitan: „Salut, salut!”. Modreanu, cu geamantănașul în mână, așteptase nerăbdător să isprăvească arendașul ca să poată ieși. Pentru că nici el nu făcuse cunoștință cu Iuga, dădu indiferent din cap și se strecu după Rogojinaru care se înfipsese chiar lângă ușa wagonului.

— Cine-i individul, domnule Rogojinaru, că te văzui prea mulțumit de cunoștință? întrebă Modreanu, plecându-se la urechea arendașului fiindcă pușătit locomotivei sub bolta gării înăbușea vocile.

— Ehei, iubitule! făcu Rogojinaru cu mai mare respect parcă decât adineaori în fața Tânărului Iuga. Șapte mii de pogoane, prima calitate, în Argeș, jos, aproape de Teleorman!... Șapte mii,

domnule Modreanu, înțelegi! Si niște gospodari cum nu-s alții în toată Muntenia. Bătrânul nu și-ar arenda un petec de pământ, mai bine să-i tai măinile. Așa ceva mai rar, ce să-ți spun... Ei, te-am salutat, cucoane, că văd că ne-am oprit, și să ne mai întâlnim să-năstoși!... (Deschisese portiera.) Aide, hamal, hamal!... Aici, băiete!... N-auzi, bre? Ce, ești surd?... Unde te uiți, zăpăcitule? Nu mă vezi? Ce, ești orb?... Vino repede și ia astea!

Locomotiva gâfâia rar, extenuată. Printre respirațiile ei dominatoare, glasurile oamenilor ce coborau din vagoane și ale celor ce-i așteptau pe peron umpleau cuprinsul gării cu un zgomot aspru din care se ridicau ici-colo izbucniri de râsete, câte-o vorbă veselă, câte-o pupătură mai pleoscăită și mai ales tipetele stăruitoare după hamali. Călătorii zoreau spre ieșire, cei mulți cu bagajele în mână, cei puțini cu hamalii în urma lor. Toată lumea era grăbită, unii chiar fugeau ca și când i-ar fi alungat cineva din urmă.

Grigore Iuga rămăsese liniștit la locul său, așteptând să se dea jos cei ce se îmbulziseră pe coridoare. Din geam văzu pe Modreanu cum își ferea geamantănașul de insiștențele hamalilor, pe căpitanul înalt cum, depărtându-se, se uita speriat împrejur parcă ar fi căutat pe cineva, pe Rogojinaru, umeraș și legănat, ținându-se după omulețul împovărat cu geamantane și legături, dăscălindu-l necontentit atât de energetic că glasul lui parca domina tot vacarmul gării.

În sfârșit, când se mai potoli vălmășagul, Tânărul Iuga coborî și el, găsi anevoie o trăsură și porunci să-l ducă acasă în strada Argintari. Birjarul apucă pe Calea Griviței, lată, murdară și gălăgioasă, cu fel de fel de magazine în fața căroră vânzătorii se războiau cu trecătorii șovăitori să-i facă negreșit clienți, cu zeci de hoteluri, hanuri și ospătării menite să adăpostească scump și prost pe călătorii pe care Gara de Nord îi vârsa Capitalei mereu alții și mereu mai mulți. Pe trotoarele largi se vânzolea o lume pestriță într-un amestec oriental: muncitori și funcționari, apoi țărani umblând în

Respect pentru oameni și cărti

grupuri ca niște oi speriate, servitoare în costume țărănești ungurești, soldați piripirii, vagi domnișoare foarte fardate, trăgând cu ochiul la toți bărbații, ucenici și elevi de liceu hârjonindu-se și izbindu-se de oameni și de ziduri, bragagii bulgari de lux cu clopoței de alamă, turci cu acadele...

În vreme ce trăsura alerga pe cuburile de granit, Grigore Iuga, ca totdeauna când sosea de la țară în București, privea furnicarul de oameni de pe străzile zgomotoase cu un simțământ de sfială. După viața molcomă de la moșie forfoteala aceasta îl obosea și-l întrista, cel puțin în primele momente, până se reobișnuia cu ea.

Pe Bulevardul Colței, aproape de întretăierea cu strada Argintari, unul din caii trăsurii aluneca și căzu. Birjarul se repezi întâi cu sudalimi, apoi cu biciul. Degeaba. Trebui să sară de pe capră, să dea drumul ștreangurilor... Cum nu mai erau decât vreo sută de metri până acasă, Grigore coborî, plăti și continuă drumul pe jos.

A doua casă din strada Argintari era a lor, adică a ei, a nevestei lui. Grilajul de fier cu vârfurile poleite avea o poartă monumentală la mijloc. În fața casei o grădină îngrijită, cu câteva ronduri de flori, cu poteci prunduite. Clădirea însăși, cu etaj, arătoasă și înzorzonată, oprea atenția trecătorilor mai ales prin scara de marmoră roșie, apărată sus de o uriașă scoică de sticlă lucitoare.

2

Intrând pe poartă, Grigore Iuga văzu în capul scării pe servitorii lui în conciliabul cu un domn străin.

Feciorul, într-o livrea puțin grotescă (fantezia Nadinei), veni să-l întâmpine și-i raportă îndată că Tânărul înăltuț și blond e un domn din Ardeal, că a mai fost pe aici de câteva ori și căută pe conașul Gogu. Între timp și străinul coborâse treptele și se apropia

de Iuga, iar când servitorul pleca cu trusa stăpânului, scoase pălăria și zise foarte încurcat:

— Mă recomand Titu Herdelea, poet...

Grigore răspunse numai cu un zâmbet nehotărât care pe Tânărul Herdelea îl zăpăci mai rău. Lavaliera vânătă cu picouri albe îi acoperea gulerul tare și înalt. Își trecu pălăria în mâna stângă și încercă să zâmbească și el, fără a reuși. După o pauză, care i se păru un secol, își luă inima în dinți, și, potrivindu-și pălăria în cap, cu băgare de seamă, ca și când n-ar fi fost sigur dacă face bine sau nu că se acoperă, urmă cu un glas învăluit de emoție:

— Să mă iertați, domnule, că mă găsiți aici, dar am fost poftit să trec negreșit, încă de astă-vară, adică acum vreo două luni, de către domnul deputat Gogu Ionescu, la băile din Sângerăz, în Transilvania...

— A, din Transilvania? murmură Grigore cu un interes care încuraja pe interlocutorul său să confirme mai apăsat:

— Da, mă rog, din Transilvania... Aș putea adăoga că sunt chiar puțin neam cu domnul deputat fiindcă, nu știu dacă știți, sora mea Laura e măritată cu preotul George Pintea din Sătmăra, iar sora lui George e soția domnului deputat Ionescu.

— Așa? făcu Iuga mai înviorat, luându-i mâna și scuturându-i-o. Încântat!... Si află că atunci ești și cu mine puțin neam, cum ziceai, pentru că nevasta mea e sora lui Gogu Ionescu.

Titu Herdelea dădu din cap surâzând. Cunoștea relațiile casei. Venind deseori să se intereseze de Gogu Ionescu, aflase de la servitorii toate amănuntele și chiar mai multe decât ar fi vrut.

Lui Grigore îi plăcu înfățișarea modestă a Tânărului și mai ales timiditatea lui pe care zadarnic se silea să o ascundă. El însuși era sau cel puțin se socotea tot aşa de dezarmat când întâmplarea îl punea în situații neașteptate. Îl luă de braț ca pe un vechi prieten, zicându-i:

— Fiindcă ne-am întâlnit aici, aidem până sus să stăm puțin de vorbă!

Titu roși de bucurie.

Urcără împreună până pe platforma de sub scoică, unde Grigore se opri să-i lămurească împărțirea casei, să nu-și închipuiască Tânărul cumva că el ar fi putut avea asemenea fantezii arhitecturale. Clădirea cuprindea două case complet deosebite care însă, în loc să aibă intrările separate laterale și numai fațada comună, aveau o singură intrare principală. Socrul lui Grigore, când a făcut casa, cu vreo zece ani în urmă, a pretins cu orice preț o scară monumentală de marmoră cu o scoică deasupra, cum avea și Nababul, deși palatul – aşa-i zicea dânsul – era destinat de zestre celor două odrasle ale sale, când se vor așeza, fiecare cu gospodăria proprie. Nadina, soția lui Grigore, se tânguia acumă și-i imputa bâtrânlului că a construit casa înadins ca locatarii să se poată spiona reciproc și permanent. Ușa colosală, de stejar și fier împletit, dăruind aparent casei o înfățișare unitară, de fapt o despărțea: aripa dreaptă închidea domeniul lui Gogu Ionescu, cea stângă, pe care o ținea larg deschisă feciorul, introducea în apartamentele Nadinei.

— Nevastă-mea e plecată în străinătate de vreo trei luni și casa e toată în naftalină – adăogă Iuga trecând cu musafirul său din hall spre etaj unde, într-o cameră de rezervă, i se improvizașe un dormitor ca să aibă un refugiu când vine în București în lipsa Nadinei. De altfel eu numai iarna sunt bucureștean și încă și atunci cu intermitențe; restul anului stau la țară și pentru că trebuie și pentru că acolo mă simt mai bine. Nevastă-mea are oricare de țară, întocmai cum mie mi-e silă de oraș. Dar ia șezi, te rog! Mă vei ierta dacă eu, printre vorbe, am să mă primenesc și să mă curăț puțin... E unu și jumătate! și la trei am întâlnirea cu negustorul meu. De-abia va fi timp să îmbuc ceva undeva la repezeală...

Titu Herdelea îi povestii apoi pe îndelete cum a debărcat în Capitală de aproape patru săptămâni, cu mari speranțe în sprijinul lui Gogu Ionescu care îi făgăduise că-i va face rost să intre la un ziar ca astfel să-și îndeplinească visul de-a îmbrățișa cariera scrisului, și cum a avut dureroasa surpriză de a nu-l găsi în țară. Mai grav e însă că, până una-alta, a cheltuit peste o treime din puținii bănișori cu care a sosit, ba i-e frică să nu fie silit, tot așteptând zadarnic, să cheltuiască și bruma de rest înainte de-a afla vreo ocupație, și să se pomenească într-o bună zi vagabond prin străini.

— N-aș vrea să-ți spulber iluziile – zise Grigore aproape gata primenit – dar bunul meu cumpnat nu prea e omul în care să-ți poți pune toate nădejdile. E foarte simpatic, un suflet minunat, numai că-i cam lasă-mă să te las. Doar dacă nevastă-sa s-ar ține de capul lui poate că s-ar mai mișca, fiindcă ea singură are farmecul și darul de a-i stimula energia somnolentă...

După o clipă de spaimă, Tânărul Herdelea spuse cu nouă incredere:

— Atunci tot aş putea spera căci cumpnată-meă mi-a arătat mare simpatie când ne-am întâlnit, astă-vară...

— Nici prea multă să nu fie – surâse Iuga. Gogu e gelos ca un turc și ar fi în stare să te expulzeze din țară dacă ar intra la bănuială că...

În visările lui, Titu întrezărise o zi când Eugenia, pe care la Sâangeorz o văzuse ca o rară frumusețe, îi va cădea în brațe, cu cerîță de versurile lui devenite celebre. Dar să abuzeze de sentimentele femeii iubite pentru a dobândi avantaje, i se părea atât de rușinos că se făcu deodată palid până-n vîrful urechilor. Grigore observă amărăciunea lui și se grăbi să-l potolească:

— Ești naiv, amice, și tare mă tem că n-ai să te procopești la noi! Îți trebuie îndrăzneală și cinism și aroganță dacă vrei să reușești, cel puțin în vremurile astea. Cine umblă cu scrupuluri